

ARTICULUS IV.

Utrum Angeli possint comedere in corporibus assumptis.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod Angeli in corporibus assumptis comedere possint. Legitur enim Gen. xviii. cap. quod Abraham Angelis sibi apparentibus cibos apposuerit. Sed ipse cognovit eos esse Angelos, quod ipsa collocutio cum eis habita ostendit. Ergo videtur quod comedere possint.

Sed contra hoc est quod expressissimum argumentum dominicæ resurrectionis est ipsius Christi resurgentis comestio: unde dicitur Actuum x. 40. *Dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus præordinatis à Deo, nobis qui manducavimus, & bibimus cum illo.* Sed actus qui spiritui potest convenire, non est argumentum corporalis resurrectionis. Ergo Angeli corpora assumptis non vere comedunt.

QUÆSTIUNCULA II.

Item. Videtur quod possint generare. Dicitur enim Genes. vi. 2. *Videntes autem filii Dei filias hominum quod essent pulchræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant: & hoc Josephus (a) exponit de demonibus incubis.* Ergo videtur quod generare possint.

Sed contra est, quod completur generatio per virtutem formativam quæ est in semine ex corpore vivo resoluta. Sed corpus assumptum à demonibus, & ab Angelis, non est vivum, ut dictum est. Ergo videtur quod generare non possint.

2. Si dicatur, quod generant per hoc quod idem demon succubus ad virum, est recipiens ab eo quod postmodum in mulierem transfundit, factus incubus ad eam; contra est quod semen non habet virtutem generandi nisi quamdiu calor animæ in eo retinetur, quem oportet exhalare per magnam distantiam delatum. Ergo videtur, quod per istum modum generatio fieri non possit.

3. Præterea. Si fieret generatio talis per modum istum, non esset nisi secundum virtutem illius seminis. Ergo ex hoc non sequeretur quod geniti essent majoris virtutis quam alii homines, ut innuitur ex his quæ sequuntur ibi **4.** *Isti sunt potentes à seculo viri famosi.*

QUÆSTIUNCULA III.

Item. Videtur quod possunt sentire. Assumunt enim corpora habentia diversa organa sensibilia. Sed hoc frustra esset, nisi per oculos viderent, & per aures audirent. Ergo &c.

Sed contra est quod sentire per organa corporalia est accipientis cognitionem à rebus: quod Angelis non convenit, ut dictum est. Ergo &c.

(1) *Al. dirigere.* (2) *Al. comedunt, sed fuit, item sed fit.* (3) *Al. tractatio.* (4) *Forte superfluit aliqua.*

Ex EDIT. P. NICOLAI. (a) Equivalenter, non expresse: sic enim tantum Lib. I. Antiquit. Judaic. cap. iv. *Multis angelis Dei cum mulieribus congressi progeniem procreaverunt insolentem...* ubi Angelos Dei demones vocat.

QUÆSTIUNCULA IV.

Item. Videtur quod possint localiter moveri per id quod legitur Tobie vi. & deinceps de Angelo qui comitatus est Tobiam per multa terrarum spatia.

Sed contra est, quia quod conjungitur alicui solum ut motor, si in se sit immobile, non movetur ad motum ejus, sicut patet in motoribus orbium, secundum Philosophos. Sed Angelus, in quantum in se est, est substantia spiritualis immobilis. Ergo videtur quod ad motum corporis, cui sicut motor tantum conjungitur, non moveatur.

QUÆSTIUNCULA V.

Item. Videtur quod loquatur ex multis Scripturæ locis, quæ frequenter eos hominibus locutos commemorat.

Sed contra est, quia in omni locutione exprimuntur quædam intentiones intellectæ. Sed hujusmodi intentiones non possunt pervenire de intellectu ad vocem, nisi aliquo mediante quod est proportionatum ad hujusmodi suscipienda, sicut imaginatio humana. Ergo videtur quod per corpus inanimatum assumptum, vel per corpus brutum loqui non possunt.

SOLUTIO I.

Respondeo dicendum, quod, ut prædictum est, Angeli corporibus assumptis vitam non influunt, sed tantum motum: & ideo considerandum est, quod omnes operationes quæ sequuntur corpus vivum, in quantum vivum, non possunt Angelis in corporibus assumptis convenire; sed tantum illæ quæ consequuntur corpus mobile in quantum hujusmodi, ut movere, impellere, dividere, & hujusmodi.

Ad primum ergo dicendum, quod comedere secundum completam rationem sui, non dicit solum divisionem cibi, & trajectionem in os; sed & istum actum procedere à virtute potente (1) digerere, & convertere in nutrimentum; & ideo Angeli non vere (2) comederunt, sed fuit ibi vera divisio cibi, (3) & trajectio in corpus assumptum; qui postmodum non est conversus in corpus illud, sed virtute Angeli (4) aliqua dissolutus est in præjacentem materiam. Christus autem vere comedit, quamvis cibus conversus non fuerit: quia illa decisio cibi fuit habentis virtutem nutritivam, & conversivam. Abraham autem etsi in fine cognoverit eos esse Angelos, non tamen est inconveniens quod hoc eum in principio latuerit: vel si cognoverit, in alicujus mysterii commendationem eis cibos apposuit.

SOLUTIO II.

Ad id quod secundo quaeritur, dicunt quidam, quod demones in corporibus assumptis nullo modo generare possunt; nec per filios Dei Angelos incubos significari dicunt, sed filios Seth, & per filias hominum eas quæ de stirpe Cain descenderunt. Sed quia contrarium à multis dicitur; & quod multis videtur, non potest omnino falsum esse, secundum

dum Philosophum in VII. Ethic. (cap. xiv.) & in fine de Som. & vigil. (b) ideo potest dici, quod per eorum actum completur generatio, in quantum semen humanum apponere possunt in loco convenienti ad materiam proportionatam, sicut etiam semina aliarum rerum colligere possunt ad complendum aliquos effectus, ut in præcedenti distinctione dictum est; ut attribuat id tantum eis quod est motus localis, non autem ipsa generatio; cujus principium non est virtus dæmonis, aut corporis ab eo sumpti, sed virtus illius cujus semen fuit: unde & genitus non dæmonis; sed alicujus hominis filius est.

Et sic patet responsio ad primum quod contra objicitur.

Ad secundum dicendum, quod cum hic dæmones velocissime moveantur propter victoriam virtutis moventis super rem motam; possunt aliqua ponere ad conservationem seminis, ne calor vitalis evaporet.

Ad tertium dicendum, quod dæmones possunt scire virtutem seminis decisi ex dispositione ejus à quo decisum est, & similiter mulierem proportionatam ad seminis illius susceptionem, & etiam constellationem juvantem ad effectum corporalem, scilicet optimæ complexionis in genito: quibus omnibus concurrentibus, possibile est genitos, corpore magnos esse, vel fortes.

SOLUTIO III.

Ad id quod tertio quaeritur, dicendum est, quod Angeli nullo modo vident per oculos corporis assumpti, quia hæc est operatio potentie corporis viventis: unde partes corporis assumpti non sunt organa sensibilia, sed similitudinem eorum habentia, ad ostendendum Angelorum spirituales virtutes: unde Dionysius in fin. cæl. Hier. ex omnibus partibus humani corporis docet proprietates angelicas considerare: unde non frustra assumuntur.

SOLUTIO IV.

Ad id quod quarto quaeritur, dicendum est, quod moventur per accidens motis corporibus in quibus sunt: quia definitive sunt in illis corporibus, ita quod non alibi. Deus autem non movetur ad motum alicujus corporis, quia ita est in uno quod etiam in alio; sicut anima non movetur per accidens ad motum manus, sed ad motum totius corporis. Similiter etiam motor orbis conjungitur orbi secundum totum, secundum Philosophos, & non uni parti tantum; quamvis virtus ejus primo appareat in parte dextera, unde incipit motus: & ideo non movetur per accidens: quia totus orbis non movetur extra locum suum, nisi hoc modo quod sit in alio loco ratione, & non subjecto.

SOLUTIO V.

Ad id quod quinto quaeritur dicendum, quod loqui proprie est per formationem vocum ex percussione aeris respirati, determinatis organis, ad exprimendum aliquem intellectum; & ideo locutio corporalis Angelis convenire non potest in corporibus assumptis, secundum completam significationem, cum non habeant vera organa corporalia; sed est

In II. Sent. Tom. II.

(5) *Scilicet vocem edere.*

Ex EDIT. P. NICOLAI. (b) Sive de divinatione per somnium cap. i. (c) Sumpta ex Hieronymo in eum locum.

aliqua similitudo locutionis, in quantum intelligunt, & intellectum exprimunt quibusdam sonis, qui proprie non sunt voces, sed similitudines vocum; sicut etiam quædam animalia non respirantia dicuntur (5) vocare, & etiam quædam instrumenta, ut dicit Philosophus in II. de Anima (text. lxxxvii.) Intentiones autem intellectæ ab Angelo efficiuntur in illis sonis eadem numero; sed secundum similitudinem significationis per motus determinatos ab intellectu, sicut similitudo artis efficitur in materia, ut domus.

ARTICULUS V.

Utrum dæmones possint esse intra corpora hominum.

1. **A**d quintum sic proceditur. Videtur quod dæmones intra corpora hominum esse non possint. Dicit enim Glossa (c) super illud Habac. 11. 20. *Dominus in templo sancto suo*, quod dæmones simulacris exterius præsidere possunt, non autem interius adesse. Ergo multo minus intra humana corpora.

2. Præterea. Duo spiritus creati non possunt esse in eodem loco, ut in primo dictum est. Sed anima est in qualibet parte corporis. Ergo videtur quod in nulla parte ejus possit esse dæmon.

3. Præterea. Secundum Damascenum (Lib. II. cap. 111.) Angelus est ubi operatur. Sed sicut operatur in corpore, ita etiam habet aliquam operationem circa animam. Ergo sicut intra animam non est, ita nec intra corpus.

4. Præterea. Videtur quod in sensus corporales imprimere non possit, præstigii deludendo. Illa enim forma quæ videtur, oportet quod sit alicubi. Sed non potest esse tantum in sensu, quia sensus non habet aliquam speciem nisi à rebus acceptam: nec iterum potest esse in re quæ videtur, sic quod mulier videatur lequa: quia duæ forma substantiales non possunt esse in eodem: & præterea res illa videretur talis ab omnibus: nec iterum in aere circumstante, qui susceptibilis figuræ non est, nec semper unus & idem circa rem illam manet, præcipue quando movetur. Ergo videtur quod hujusmodi ludificationes per dæmones fieri non possint.

5. Sed contra. Videtur quod etiam in animam illabi possunt. Quia ea quæ sunt in corde, nullus scire potest, nisi cordis intima penetret. Sed dæmones sciunt cogitationes malas peccatorum, quas apud Deum accusant, & ex quibus occasionem tentandi sumunt. Ergo videtur quod animæ illabantur.

6. Præterea. Ipsi inmittunt malas cogitationes, ut dicitur in Psalm. (lxxxix. 49.) *Immissiones per angelos malos.* Ergo videtur quod intellectum penetrare possint.

7. Præterea. Ipsi etiam dicuntur incentores malorum. Sed incendere pertinet ad affectum, cujus est amare. Ergo videtur quod etiam in voluntatem nostram imprimere possint, & eam intrare.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod Angeli boni, & mali ex virtute naturæ suæ habent potestatem transmutandi corpora nostra, sicut etiam alia corpora naturalia: & quia ubi operantur ibi sunt, ideo nostris corporibus

bus illabuntur; & per consequens etiam impressionem habent in potentias affixas organis; quarum operationes immutantur ad immutationem organorum, sicut est sensus imaginationis, & huiusmodi; sic etiam per accidens eorum operatio resultat in intellectum, cuius objectum est phantasia, sicut color visus, ut dicitur in III. de Anima. Sed tamen hoc non pervenit usque ad voluntatem: quia voluntas neque quantum ad actum, neque quantum ad objectum dependet ex organo corporali: quia objectum suum ab intellectu accipit, secundum quod intellectus apprehendit aliquid in ratione boni.

Ad primum ergo dicendam, quod dæmon dicitur non intus adesse simulacro, quasi virtus conjuncta, ita quod ex dæmone, & simulacro fiant unum, sicut idolatræ putabant aliquod numen in imaginibus corporalibus esse.

Ad secundum dicendum, quod anima non est in corpore sicut in loco, sed sicut forma in materia; & ideo non est unius rationis operatio quam anima in corpus efficit, & dæmon: unde sine confusione operationum utrumque simul in eadem corporis parte esse potest.

Ad tertium dicendum, quod esse intra aliquid, est esse intra terminos ejus. Corpus autem habet terminos duplicis rationis, scilicet quantitatis, & essentiae: & ideo Angelus operans intra terminos corporalis quantitatis, corpori illabitur; non autem ita quod sit intra terminos essentiae suæ, nec sicut pars, nec sicut virtus dans esse: quia esse est per creationem à Deo. Substantia autem spiritualis non habet terminos quantitatis, sed tantum essentiae: & ideo in ipsam non intrat nisi ille qui dat esse, scilicet Deus creator, qui habet intrinsecam essentiae operationem: alia autem perfectiones sunt superadditæ ad essentiam: unde Angelus illuminans, non dicitur esse in Angelo, & in anima, sed extrinsecus aliquid operari.

Ad quartum dicendum, quod formæ quæ videntur in istis præstigiis, non sunt nisi in sensu. Hoc autem potest dupliciter contingere per dæmonum operationem. Uno modo ut species quæ sunt in imaginatione servatæ, operatione dæmonum ad organa sensuum fluant, sicut contingit in somno: & ideo quando illæ species contingunt organa sensus exterioris, videntur ac si essent res præsentis extra, & actu sentirentur. Alius modus potest esse ex immutatione organorum, quibus immutatis, fallitur sensus iudicium, sicut in eo qui habet gustum corruptum, cui omnia videntur amara. Hoc autem facere possunt virtute quorundam rerum naturalium, sicut ad vaporisationem cuiusdam fumi trabes domus videntur serpentes, & multa experimenta huiusmodi inveniuntur.

Ad quintum dicendum, quod cogitationes cordium scire solius Dei est. Possunt tamen Angeli aliquas earum conicere ex signis corporalibus exterioribus, scilicet ex immutatione (1) vultus, sicut dicitur:

In vultu legitur hominis secreta voluntas;
& ex motu cordis, sicut per qualitatem pulsus etiam à medicis passiones animæ cognoscuntur.

Ad sextum dicendum, quod mali Angeli cogitationes immittunt, ut prius dictum est, illustrando phantasmata, ut secundum diversas eorum compositiones possint novæ intentiones ab eis accipi. Non tamen intellectus cogitur eas accipere: quia præter objectum, & potentiam cognoscentem, exigitur ad

actualement cognitionem intentio cognoscentis vel per sensum, vel per intellectum. Sed boni Angeli etiam directe in intellectum imprimere possunt: quia secundum Augustinum, Lib. X. de Civit. Dei cap. XVI.; operantur in intelligentias nostras miris quibusdam modis. Hoc autem est in quantum lumen intellectus agentis nostri confortatur per intellectualem lumen ipsorum. Sed hoc dæmonibus non competit: quia quamvis naturale lumen eorum sit efficacius quam lumen intellectus nostri, tamen lumine gratiæ non sunt perfecti, sed tenebris culpæ obumbrati: & ideo non intendunt iudicium rationis nostræ rectificare per confortationem intellectualem luminis, sed aliqua nobis ostendere ex quibus decipiamur: quod faciunt phantasmata illustrando.

Ad septimum dicendum, quod dæmones dicuntur incitatores, in quantum faciunt fervere sanguinem; & sic anima ad concupiscendum disponitur, sicut etiam quidam cibi libidinem provocant. In voluntatem autem imprimere solius Dei est: quod est propter libertatem voluntatis, quæ est domina sui actus, & non cogitur ab objecto, sicut intellectus cogitur demonstratione. Unde patet ex prædictis quod dæmones imprimunt in phantasmata, sed Angeli etiam in intellectum; Deus autem solus in voluntatem.

ARTICULUS VI.

Utrum Deus apparuerit in figuris corporalibus.

1. **A**D sextum sic proceditur. Videtur quod ipse Deus in corporalibus figuris non apparuerit. Huiusmodi enim apparitiones factæ patribus in Prophetis, factæ sunt mediantibus Angelis, quorum etiam dispositione lex tradita est, ut dicitur Act. VII. & ad Hebr. 11. Sed ille apparet qui immediate revelationem facit. Ergo videtur quod in huiusmodi formis corporalibus Deus non apparuerit.

2. Præterea. Angelus apparens visibiliter, assumit corpus in quo videtur. Sed Deus numquam assumpsit corpus, nisi in unitate personæ. Ergo videtur quod ipse in corporalibus figuris non videatur.

3. Præterea. Angelus qui apparet in aliquo corpore, est in eo in quo prius non fuerat. Sed in illis creaturis in quibus apparet dicitur Deus, non est nisi sicut prius fuerat, scilicet per essentiam, præsentiam, & potentiam. Ergo videtur quod ipse Deus non apparebat.

4. Præterea. Si ipse Deus apparuerit, ergo videtur quod missio visibilis facta fuerit in veteri testamento, sicut etiam in novo: quod à sanctis negatur.

Sed contra est quod dicitur Exodi xx. 3. ubi Dominus loquitur ad populum dicens: (2) *Non erunt tibi alii dii præter me:* & frequenter etiam invenitur: *Ego Dominus.* Ergo videtur quod ipsemet Deus apparuerit.

Præterea. Isai. VI. 1. dicitur: *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, & elevatum:* quod non potest convenire nisi ipsi Deo. Ergo videtur quod ipsum Deum viderit.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod Deus secundum essentiam suam corporalibus oculis numquam videri potest, nec etiam intellectu, nisi à beatis; sed in corporalibus formis hominibus apparuit. Hæc autem ap-

(1) *Al. virtutis, Nicolai visus.* (2) *Vulgata: Non habebis deos alienos coram me.*

paratio facta est ministerio Angelorum, ut dicit Augustinus in Libro de Trinitate (III. cap. XI.) quia divina illuminationes non veniunt in nos, nisi mediante cœlesti hierarchia, ut dicit Dionysius. Unde in omnibus illis apparitionibus corporalibus corpus formatum est, & assumptum, & motum ab Angelo; sed tamen in corpore assumpto per Angelum dicitur apparere Angelus, & aliquando Deus. Formatio enim, & apparitio corporis assumpti, ut dictum est, fit ad ostendendas proprietates spiritualium substantiarum. Quandoque enim Angelus, qui immediate illuminat hominem, vult instruere eum de propria virtute quam ipse habet; & tunc in corpore illo exprimit similitudines suæ virtutis; & sic dicitur ille inferior Angelus apparere. Aliquando autem vult instruere hominem de virtute divina, vel etiam superioris Angeli, per quem operatur; & tunc format corpus assumptum ad exprimendam eminentiam divinæ majestatis, vel etiam proprietates superioris Angeli; & tunc dicitur Deus apparere, vel ille superior Angelus: & hoc etiam Gregorius dicit in Glossa (a) Exodi III. assignans causam quare Angelus qui loquebatur Moysi, quandoque vocatur Angelus, quandoque Dominus.

Et per hoc patet responsio ad primum: quia non dicitur apparere ille Angelus qui immediate corpus format, sed Deus, cuius proprietates in figura ostendi corporis significantur.

Et similiter ad secundum: quia quamvis Angelus corpus format, vel moveat; non tamen ipse apparere dicitur, ratione jam dicta, sed Deus.

Ad tertium dicendum, quod Deus erat in illis creaturis novo modo, sicut signatum in signo.

Ad quartum dicendum, quod immissio visibilis divinæ personæ differt ab apparitione: de qua differentia dictum est in I. dist. XVI.

EXPOSITIO TEXTUS.

Ad patiendum humor, & humus; ad faciendum aer, & ignis aptitudinem habent. Videtur hoc esse

DISTINCTIO IX.

De ordinum distinctione, & quot sint, & quid sint.

Post prædicta, superest cognoscere de ordinibus Angelorum quid Scriptura tradat, quæ in pluribus locis novem esse ordines Angelorum promulgat, scilicet Angelos, Arcangelos, Principatus, Potestates, Virtutes, Dominationes, Thronos, Cherubim, & Seraphim. Et inveniuntur in istis ordinibus tria terna esse, & in singulis tres ordines, ut Trinitatis similitudo in eis insinuetur impressa. Unde Dionysius (Lib. de cœl. Hier. cap. VI.) tres ordines Angelorum esse tradit, ternos in singulis ponens. Sunt enim tres ordines superiores, tres inferiores, tres medii. Superiores, Seraphim, Cherubim & Throni. Medii, Dominationes, Principatus, Potestates. Inferiores, Virtutes, Archangeli, & Angeli.

Quid appelletur ordo, & quæ sit ratio nominis cujusque.

HIC considerandum est, quid appelletur ordo: deinde utrum ab ipsa creatione fuerit distinctio illorum ordinum. Ordo Angelorum dicitur multitudo cœlestium spirituum qui inter se in aliquo munere gratiæ assimilantur, sicut & in naturalium datorum munere conveniunt: verbi gratia, Seraphim dicuntur qui præ

In II. Sent. Tom. II.
(1) *Al. Visible est quicquid non est &c.* Istud absolute verum non est &c. (2) *Al. Per energumenos &c.*

(3) *Inaspicata explicatio, nec satis græcæ voci respondens: ait Nicolajus.*
Ex EDIT. P. NICOL. (a) *Vel in præfatione Moralium, unde sumpta est à Glossa illa: sic enim ibi: Angelus qui Moysi apparuisse describitur, modo Angelus, modo Dominus memoratur. Angelus qui exterius loquendo serviebat, Dominus, qui interius præsidens loquend. efficaciam ministrabat.*